

Fayzullayeva Gulchehra Sharipboyevna,
pedagogika fanlari doktori(DSc), dotsent,
Samarqand davlat pedagogika instituti
"Boshlang'ich va maktabgacha ta'lim metodikasi"
kafedrası mudiri

Temirova Shoxsanam Komilovna,
Samarqand davlat chet tillar instituti tayanch
doktoranti

BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING KASBIY-SUBYEKTIV POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH MOHIYATI VA QONUNIYATLARI

UO'K 37:811.111

[HTTPS://DOI.ORG/10.34920/SO/VOL_2026_ISSUE_6_2](https://doi.org/10.34920/so/vol_2026_issue_6_2)

FAYZULLAYEVA G.SH., TEMIROVA SH.K. BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARINING KASBIY- SUBYEKTIV POZITSIYASINI RIVOJLANTIRISH MOHIYATI VA QONUNIYATLARI

Mazkur maqolada bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari, pedagogik mohiyati hamda uning shakllanish qonuniyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchining kasbiy faoliyati samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida kasbiy-subyektiv pozitsiyaning mazmuni yoritilib, uning kasbiy kompetentlik, refleksiv fikrlash, pedagogik qadriyatlar va shaxsiy mas'uliyat bilan o'zaro bog'liqligi asoslab berilgan. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishda fanlararo integratsiya hamda CLIL (Content and Language Integrated Learning) yondashuvining didaktik imkoniyatlari tahlil qilinib, ularning ta'lim jarayonidagi amaliy ahamiyati ochib berilgan. Maqolada mazkur jarayonning izchillik, tizimlilik, integrativlik, refleksivlik, motivatsion yo'naltirilganlik va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim tamoyillari asosida tashkil etilishi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta' sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslangan. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida pedagog kadrlarni tayyorlash sifatini oshirish, ularning kasbiy kompetentligini takomillashtirish hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga samarali joriy etish bo'yicha ilmiy-uslubiy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Tayanch so'z va tushunchalar: bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi, kasbiy-subyektiv pozitsiya, kasbiy kompetensiya, fanlararo integratsiya, CLIL yondashuvi, pedagogik ta'lim, refleksiya, motivatsiya, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, innovatsion pedagogik texnologiyalar.

ФАЙЗУЛЛАЕВА Г.Ш., ТЕМИРОВА Ш.К. СУЩНОСТЬ И ЗАКОНОМЕРНОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-СУБЪЕКТИВНОЙ ПОЗИЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

В данной статье рассматриваются теоретико-методологические основы, педагогическая сущность и закономерности формирования профессионально-субъектной позиции будущих учителей английского языка. В исследовании раскрывается содержание профессионально-субъектной позиции как одного из ключевых факторов, определяющих эффективность про-

фессиональной деятельности современного педагога, а также обосновывается её взаимосвязь с профессиональной компетентностью, рефлексивным мышлением, педагогическими ценностями и личной ответственностью. Кроме того, анализируются дидактические возможности междисциплинарной интеграции и подхода CLIL (Content and Language Integrated Learning) в развитии профессионально-субъектной позиции будущих учителей, раскрывается их практическая значимость в образовательном процессе. В статье научно обосновано, что организация данного процесса на основе принципов системности, последовательности, интегративности, рефлексивности, мотивационной направленности и личностно-ориентированного обучения способствует эффективному профессиональному развитию будущих учителей английского языка. Результаты исследования могут быть использованы для повышения качества подготовки педагогических кадров в высших образовательных учреждениях, совершенствования профессиональной компетентности будущих учителей, а также разработки научно-методических рекомендаций по эффективному внедрению инновационных педагогических технологий в образовательную практику.

Ключевые слова и понятия: будущий учитель английского языка, профессионально-субъектная позиция, профессиональная компетентность, междисциплинарная интеграция, подход CLIL, педагогическое образование, рефлексия, мотивация, личностно-ориентированное обучение, инновационные педагогические технологии.

FAYZULLAEVA G.SH., TEMIROVA SH.K. THE ESSENCE AND DEVELOPMENTAL PATTERNS OF THE PROFESSIONAL-SUBJECTIVE STANCE OF FUTURE ENGLISH TEACHERS

This article examines the theoretical and methodological foundations, pedagogical essence, and developmental patterns of the professional-subjective position of future English language teachers. The study highlights the content of the professional-subjective position as one of the key factors determining the effectiveness of a teacher's professional activity in the modern educational system and substantiates its relationship with professional competence, reflective thinking, pedagogical values, and personal responsibility. Furthermore, the didactic potential of interdisciplinary integration and the Content and Language Integrated Learning (CLIL) approach in fostering the professional-subjective position of future teachers is analyzed, revealing their practical significance in the educational process. The article argues that organizing this process on the basis of consistency, systematicity, integration, reflection, motivational orientation, and learner-centered educational principles has a positive impact on the professional development of future English language teachers. The findings of the study may contribute to improving the quality of teacher education in higher education institutions, enhancing the professional competence of prospective teachers, and developing scientific and methodological recommendations for the effective implementation of innovative pedagogical technologies in educational practice.

Key words and concepts: future English language teacher, professional-subjective position, professional competence, interdisciplinary integration, CLIL approach, teacher education, reflection, motivation, learner-centered education, innovative pedagogical technologies.

Kirish.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro ta'lim standartlarini joriy etish hamda pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatini yuksaltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida ta'lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish va innovatsion pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga keng

tatbiq etish muhim vazifa sifatida belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunida ta'lim sohasidagi davlat siyosatining ustuvor tamoyillari qatorida ta'limning uzluksizligi, ilg'or pedagogik va innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda pedagog kadrlarning kasbiy mahoratini muntazam ravishda oshirib borish belgilab qo'yilgan¹.

¹ O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni.

Shuningdek, YUNESKOning "Ta'lim – 2030: Inson deklaratsiyasi va Harakatlar dasturi" hujjatida malakali, professional jihatdan qo'llab-quvvatlanadigan hamda o'z faoliyatida faol subyekt sifatida namoyon bo'ladigan o'qituvchilarni tayyorlash sifatli va inklyuziv ta'limga erishishning asosiy sharti sifatida e'tirof etilgan¹. Mazkur xalqaro va milliy me'yoriy-huquqiy asoslar bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini, balki ularning kasbiy-subyektiv pozitsiyasini ham izchil rivojlantirish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi. Mazkur vazifalarning samarali amalga oshirilishi bo'lajak o'qituvchilarning nafaqat nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarini, balki ularning kasbiy-subyektiv pozitsiyasini ham izchil rivojlantirishni taqozo etadi. Chunki zamonaviy o'qituvchi ta'lim jarayonining oddiy ijrochisi emas, balki mustaqil fikrlaydigan, kasbiy faoliyatiga tanqidiy yondashadigan, pedagogik vaziyatlarni tahlil qila oladigan hamda ta'lim jarayonini ijodiy tashkil etishga qodir shaxs sifatida namoyon bo'lishi zarur.

Bugungi globallashuv sharoitida ingliz tilining xalqaro muloqot vositasi sifatidagi o'rni tobora ortib bormoqda. Shu sababli ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash sifati ta'lim tizimining raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1875-son Qarorida chet tili o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligi va malakasini zamon talablari darajasiga ko'tarish davlat siyosatining muhim yo'nalishi sifatida belgilangan². Bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining kasbiy faoliyati faqat til kompetensiyasiga emas, balki uning kasbiy qadriyatlari, pedagogik dunyoqarashi, shaxsiy mas'uliyati, refleksiv tafakkuri va kasbiy-subyektiv pozitsiyasining shakllanganlik darajasiga ham bevosita bog'liq. Aynan kasbiy-subyektiv pozitsiya pedagogning o'z kasbiga ongli munosabatini, pedagogik faoliyatdagi mustaqilligini,

tashabbuskorligini hamda o'zini doimiy ravishda rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojini ifodalaydi.

Pedagogika va psixologiya fanlarida kasbiy rivojlanish masalalari keng o'rganilgan bo'lsa-da, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning nazariy asoslari, pedagogik qonuniyatlari va amaliy mexanizmlarini aniqlash dolzarb ilmiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida tashkil etilayotgan o'quv jarayonida talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash, refleksiv fikrlashni rivojlantirish, innovatsion va integrativ yondashuvlarni qo'llash orqali ularning kasbiy-subyektiv pozitsiyasini shakllantirish masalasi alohida ilmiy izlanishlarni talab etadi.

Kasbiy-subyektiv pozitsiyaning rivojlanishi uzluksizlik, izchillik, motivatsion faollik, refleksivlik, individuallashtirish va amaliy faoliyat bilan integratsiyalashuv kabi muhim pedagogik qonuniyatlarga asoslanadi. Mazkur qonuniyatlarga rioya etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy shakllanish jarayonini samarali tashkil etish, ularning pedagogik kompetentligini yuksaltirish hamda kelgusidagi kasbiy faoliyatga puxta tayyorlash imkonini beradi. Shu bilan birga, kasbiy-subyektiv pozitsiyaning rivojlanishi talabanning shaxsiy faolligi, ichki motivatsiyasi, o'z-o'zini baholashi va kasbiy o'zini anglash darajasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, bu jarayonda ta'lim muhiti, pedagogik hamkorlik va zamonaviy ta'lim texnologiyalari muhim o'rin egallaydi.

Tadqiqotning maqsadi bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning pedagogik mohiyati va qonuniyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, uning tarkibiy komponentlari, shakllanish omillari hamda rivojlantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash va ushbu jarayonni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan xulosalar hamda metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Izlanish mavzusi bo'yicha ilmiy tadqiqotlarning tahlili.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va kasbiy-subyektiv pozitsiyasini shakllantirish masalasi pedagogika hamda ta'lim psixologiyasining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda pedagogning kasbiy kompetentligini rivojlanti-

¹ UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. – Paris: UNESCO, 2015. – 76 p.

² O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrda "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1875-son Qarori. - <https://lex.uz/docs/-2126032>

rish, pedagogik refleksiya, kasbiy identifikatsiya, o'qituvchi agentligi (teacher agency) hamda subyektivlik masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Mazkur tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy o'qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki ta'lim jarayonini ongli ravishda boshqaruvchi, mustaqil qaror qabul qiluvchi va o'z kasbiy rivojlanishiga mas'ul bo'lgan faol subyekt sifatida shakllanishi zarur.

Kasbiy-subyektiv pozitsiya tushunchasi shaxsning o'z kasbiga nisbatan ongli munosabati, kasbiy qadriyatlari, motivatsiyasi, refleksiv fikrlashi va o'zini rivojlantirishga intilishi bilan tavsiflanadi. Ushbu tushuncha pedagogning kasbiy faoliyatdagi faolligi, tashabbuskorligi hamda mas'uliyatini ifodalovchi integrativ sifat sifatida talqin qilinadi. Shu nuqtayi nazardan kasbiy-subyektiv pozitsiyani rivojlantirish bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi¹.

Xorijiy olimlardan D.Coyle, P.Hood va D.Marsh o'z tadqiqotlarida zamonaviy pedagogni tayyorlashda integrativ yondashuvlar, xususan CLIL texnologiyasining ahamiyatini asoslab berganlar. Mualliflarning fikricha, fan va tilni integratsiyalash asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni talabalarining nafaqat predmet va til kompetensiyalarini, balki mustaqil fikrlash, hamkorlikda ishlash, refleksiya va kasbiy faolligini ham rivojlantiradi². Mazkur g'oyalar bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini shakllantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. A. Banduraning ijtimoiy-kognitiv nazariyasida shaxsning o'z imkoniyatlariga ishonchi (self-efficacy) kasbiy muvaffaqiyatning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Olimning ta'kidlashicha, yuqori darajadagi ishonch pedagogning tashabbuskorligi, kasbiy mas'uliyati va murakkab pedagogik vaziyatlarni samarali hal etishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi³. Bu esa kasbiy-subyektiv pozitsiyaning shakllanishida psixologik omillarning muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. L.S.Vygotskiyning madaniy-tarixiy rivojlanish nazariyasi ham maz-

kur yo'nalishdagi tadqiqotlar uchun metodologik asoslardan biri hisoblanadi. Uning fikriga ko'ra, shaxsning rivojlanishi ijtimoiy hamkorlik va faoliyat jarayonida amalga oshadi. Demak, bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-subyektiv pozitsiyasi ham ta'lim muhiti, muloqot va amaliy pedagogik faoliyat jarayonida izchil shakllanadi⁴.

O'zbek olimlari tomonidan ham pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim sifatini oshirish bo'yicha qator tadqiqotlar amalga oshirilgan. Jumladan, N.Muslimov, U.Nishonaliyev, R.Ishmuhammedov, B.Xodjayev va boshqa olimlarning ilmiy ishlarida bo'lajak pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning nazariy va metodik asoslari yoritilgan⁵, ⁶. Biroq ushbu tadqiqotlarda kasbiy-subyektiv pozitsiya mustaqil ilmiy kategoriya sifatida yetarli darajada tahlil qilinmagan. Shuningdek, o'qituvchi agentligi (teacher agency) bo'yicha olib borilgan zamonaviy tadqiqotlarda pedagogning mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati, kasbiy mas'uliyati va refleksiv faoliyati ta'lim sifati bilan bevosita bog'liqligi ta'kidlanadi. Priestley, Biesta va Robinsonning ilmiy qarashlariga ko'ra, o'qituvchi agentligi pedagogning shaxsiy tajribasi, mavjud pedagogik sharoit va kelajakdagi kasbiy maqsadlari o'zaro uyg'unlashgan holda namoyon bo'ladi⁷. Ushbu yondashuv kasbiy-subyektiv pozitsiya mazmunini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirish masalasi alohida tadqiqot obyekti sifatida hali yetarlicha o'rganilmagan. Ayniqsa, mazkur jarayonning pedagogik qonuniyatlari, tarkibiy komponentlari, baholash mezonlari hamda uni CLIL va fan-

¹ Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя. – Москва: Академия, 2004. – 320 с.

² Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 184 p.

³ Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. – New York: W.H. Freeman, 1997. – 604 p.

⁴ Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.

⁵ Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – Toshkent: Iste'dod, 2008. – 180 b.

⁶ Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2007. – 200 b.

⁷ Priestley M., Biesta G., Robinson S. Teacher Agency: An Ecological Approach. – London: Bloomsbury Academic, 2015. – 192 p.

1-jadval. Tadqiqotda qo'llanilgan metodlar va ularning qo'llanilish maqsadi

№	Qo'llanilgan metodlar	Qo'llanilish maqsadi
1	Adabiyotlar tahlili	Mavjud tegishli ilmiy adabiyotlarni topish
2	Tahlil va sintez	Ma'lumotlarni qismlarga ajratish
3	Qiyosiy- tahliliy metod	Tajribalarni o'zaro taqqoslash
4	Tizimli yondashuv	Qonuniyatlarni aniqlash
5	Umumlashtirish va xulosalash	Yakuniy xulosalarni keltirish

lararo integratsiya asosida rivojlantirish mexanizmlariga oid ilmiy izlanishlar cheklangan. Shu bois ushbu yo'nalishda kompleks ilmiy tadqiqotlar olib borish nazariy va amaliy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodlari.

Mazkur tadqiqotda bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning pedagogik mohiyati va qonuniyatlarini ilmiy asosda yoritish hamda mavjud nazariy va amaliy tajribalarni tahlil qilish maqsadida o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan bir qator ilmiy-tadqiqot metodlaridan foydalanildi. Metodlarning tanlanishi tadqiqotning maqsadi, vazifalari hamda o'rganilayotgan muammoning xususiyatlaridan kelib chiqib amalga oshirildi.

Quyida 1-jadvalda qo'llanilgan metodlar va ularning qo'llanilish maqsadi keltirilgan.

Birinchi navbatda, ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish metodi qo'llanildi. Ushbu metod orqali mahalliy va xorijiy olimlarning bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi, kasbiy-subyektiv pozitsiya, kompetensiyaviy yondashuv, refleksiya hamda ingliz tilini o'qitish metodikasiga oid ilmiy ishlari o'rganildi. Shuningdek, monografiyalar, ilmiy maqolalar, dissertatsiyalar, xalqaro bazalarda (Scopus, Web of Science, ERIC va boshqalar) indekslangan nashrlar tahlil qilinib, tadqiqotning nazariy asoslari shakllantirildi. Ushbu metod tadqiqot muammosining o'rganilganlik darajasini aniqlash, mavjud ilmiy qarashlarni qiyoslash hamda mualliflik pozitsiyasini asoslashga xizmat qildi.

Ikkinchi navbatda tahlil va sintez metodlari orqali ilmiy manbalarda keltirilgan nazariy qarashlar, tushunchalar va yondashuvlar alohida qismlarga ajratilib o'rganildi hamda keyinchalik yagona ilmiy tizimga keltirildi. Mazkur metod yordamida "kasbiy-subyektiv pozitsiya", "kasbiy kompetentlik", "pedagogik refleksiya" kabi tushunchalarning o'zaro bog'liqligi va farqli jihatlari aniqlashtirildi.

Qiyosiy-tahliliy metod yordamida O'zbekiston va xorijiy davlatlar oliy ta'lim tizimida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash tajribasi o'zaro taqqoslandi. Xususan, Buyuk Britaniya, Finlyandiya, Germaniya va boshqa davlatlarda qo'llanilayotgan zamonaviy pedagogik yondashuvlar tahlil qilinib, ularning milliy ta'lim tizimida qo'llash imkoniyatlari baholandi. Ushbu metod ilg'or tajribalarni aniqlash va ularni mahalliy sharoitga moslashtirish imkonini berdi.

Tizimli (sistemali) yondashuv metodi tadqiqotning metodologik asoslaridan biri sifatida qo'llanildi. Ushbu metod asosida kasbiy-subyektiv pozitsiya o'zaro bog'liq bo'lgan motivatsion, kognitiv, refleksiv, qadriyatli va amaliy komponentlardan iborat yaxlit pedagogik tizim sifatida tahlil qilindi. Natijada mazkur jarayonning ichki tuzilishi va rivojlanish qonuniyatlari aniqlandi.

Umumlashtirish va xulosalash metodlari yordamida ilmiy adabiyotlar, pedagogik tajribalar hamda nazariy qarashlardan olingan natijalar tizimlashtirildi. Bu metodlar asosida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari, tamoyillari va qonuniyatlari yuzasidan ilmiy xulosalar ishlab chiqildi.

Mazkur maqola nazariy xarakterga ega bo'lganligi sababli empirik metodlardan keng foydalanilmadi. Biroq keyingi bosqichdagi tadqiqotlarda pedagogik kuzatish, anketa so'rovi, suhbat, ekspert baholash, pedagogik tajribasirov va matematik-statistik tahlil metodlarini qo'llash rejalashtirilgan. Ushbu metodlar ishlab chiqilgan nazariy modelning amaliy samaradorligini aniqlash, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasidagi o'zgarishlarni baholash hamda ilmiy farazlarni tajriba asosida tasdiqlash imkonini beradi.

Shunday qilib, tadqiqotda qo'llanilgan metodlar o'zaro uyg'un holda tadqiqot maqsadiga erishish, muammoni har tomonlama yoritish, ilmiy xulosalarning ishonchliligi va amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qildi.

Muhokama va tahlil.

Tadqiqot davomida tahlil qilingan ilmiy manbalar va nazariy qarashlar shuni ko'rsatdiki, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'limning muhim yo'nalishlaridan biridir. Kasbiy-subyektiv pozitsiya bo'lajak pedagogning kasbiy faoliyatga ongli munosabati, pedagogik qadriyatlarni qabul qilishi, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati, refleksiv tafakkuri hamda uzluksiz kasbiy rivojlanishga intilishi bilan tavsiflanadi. Shu bois ushbu sifatni rivojlantirish oliy ta'lim muassasalarida pedagog kadrlar tayyorlash samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan kasbiy kompetentlik, refleksiya va pedagogik motivatsiya masalalari keng yoritilganini ko'rsatadi. Biroq bevosita bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishning pedagogik qonuniyatlari, mazmuni va tarkibiy komponentlari yetarli darajada tizimli o'rganilmagan. Bu esa mazkur yo'nalishda yangi ilmiy yondashuvlarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kasbiy-subyektiv pozitsiyaning samarali shakllanishi talabning ichki motivatsiyasi, pedagogik refleksiyasi, kasbiy o'zini anglash darajasi, mustaqil ta'lim faoliyati va amaliy pedagogik tajribasi bilan uzviy bog'liq. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, fanlararo integratsiya, CLIL yondashuvi, muammoli ta'lim va hamkorlikda o'qitish metodlaridan foydalanish talabalarning kasbiy faolligini oshirib, ularni pedagogik faoliyatning faol subyekti sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Nazariy tahlillar asosida kasbiy-subyektiv pozitsiyaning rivojlanishi uzluksizlik, izchillik, shaxsga yo'naltirilganlik, refleksivlik, amaliy faoliyat bilan uyg'unlik hamda motivatsion faollik kabi pedagogik qonuniyatlarga tayanishi aniqlandi. Ushbu qonuniyatlarda o'quv jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish va kelgusidagi pedagogik faoliyatga puxta tayyorlashda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Umuman olganda, o'tkazilgan tahlillar bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirish ta'lim sifatini oshirish, pedagoglarning kasbiy kompetentligini yuksal-

tirish va zamonaviy ta'lim tizimi ehtiyojlariga javob beradigan malakali mutaxassislarni tayyorlashning muhim sharti ekanligini tasdiqlaydi. Shu sababli mazkur yo'nalishda ilmiy asoslangan pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni oliy ta'lim amaliyotiga tatbiq etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Natijalar.

Mazkur tadqiqot doirasida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishga oid ilmiy-pedagogik manbalar tizimli ravishda tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, kasbiy-subyektiv pozitsiya pedagogning kasbiy faoliyatiga ongli munosabati, kasbiy qadriyatlarni qabul qilishi, mustaqil qaror qabul qilishi, refleksiv fikrlashi va uzluksiz o'zini rivojlantirishga intilishi bilan tavsiflangan murakkab integrativ sifatdir. Mazkur sifat bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirish va uning kelajakdagi pedagogik faoliyati samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

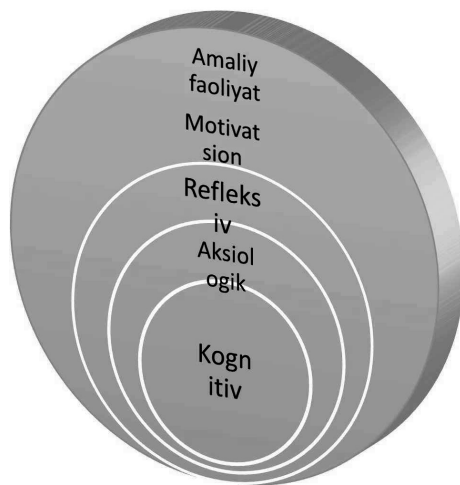
Nazariy manbalarni qiyosiy tahlil qilish asosida kasbiy-subyektiv pozitsiyaning quyidagi komponentlardan tashkil topganligi o'rganildi (1-rasm):

Ushbu komponentlarning o'zaro uyg'un holda rivojlanishi bo'lajak o'qituvchining kasbiy shakllanishini ta'minlaydi. Aksincha, ulardan birining yetarli darajada rivojlanmaganligi pedagogik faoliyatning samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Tahlillar shuningdek, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirish uzluksizlik, izchillik, shaxsga yo'naltirilganlik, refleksivlik, amaliyot bilan integratsiyalashuv va faol pedagogik hamkorlik qonuniyatlarga asoslanishini ko'rsatdi. Mazkur qonuniyatlarga amal qilinishi talabalarning kasbiy motivatsiyasini kuchaytiradi, pedagogik muammolarni mustaqil hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ularning kasbiy o'zini anglash darajasini oshiradi.

Nazariy tahlillar natijasida fanlararo integratsiya, CLIL yondashuvi, muammoli ta'lim, loyiha metodi va refleksiv faoliyatni tashkil etishga asoslangan ta'lim texnologiyalari kasbiy-subyektiv pozitsiyani rivojlantirishning samarali vositalari ekanligi asoslandi. Ayniqsa, CLIL yondashuvi orqali til va kasbiy mazmunning

1-rasm. Kasbiy-subyektiv pozitsiyaning tashkiliy komponentlari.

uyg'unlashtirilishi talabalarning ham til kompetensiyasini, ham pedagogik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Olib borilgan tahlillar asosida quyidagi natijalarga erishildi:

- birinchidan, kasbiy-subyektiv pozitsiyaning pedagogik mohiyati va asosiy tarkibiy komponentlari aniqlandi;
- ikkinchidan, uni rivojlantirishning muhim pedagogik qonuniyatlari tizimlashtirildi;
- uchinchidan, mazkur jarayonga ta'sir etuvchi asosiy pedagogik va psixologik omillar belgilandi;
- to'rtinchidan, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarurligi ilmiy jihatdan asoslandi. Olingan natijalar oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash mazmunini takomillashtirish, ularning kasbiy kompetentligini rivojlantirish hamda kasbiy-subyektiv pozitsiyasini shakllantirishga qaratilgan metodik tavsiyalarni ishlab chiqish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosalar.

1. Mazkur tadqiqot natijalari bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligini tasdiqladi. Ilmiy manbalar tahlili asosida kasbiy-subyektiv pozitsiya bo'lajak pedagogning kasbiy qadriyatlarga sodiqligi, mustaqil fikrlashi, refleksiv faoliyati, kasbiy mas'uliyati hamda uzluksiz o'zini rivojlantirishga intilishini ifodalovchi integrativ shaxsiy sifat ekanligi aniqlandi.

2. Tadqiqot davomida kasbiy-subyektiv pozitsiyaning motivatsion, kognitiv, aksiologik, refleksiv va amaliy-faoliyat komponentlari o'zaro uzviy bog'liq holda shakllanishi asoslandi. Shuningdek, ushbu jarayonning uzluksizlik, izchillik, shaxsga yo'naltirilganlik, refleksivlik, amaliyot bilan integratsiyalashuv va faol pedagogik hamkorlik kabi asosiy pedagogik qonuniyatlarga tayanishi ilmiy jihatdan yoritildi.

3. Nazariy tahlillar natijasida fanlararo integratsiya, CLIL yondashuvi, muammoli ta'lim, loyiha metodi va refleksiv o'qitish texnologiyalaridan foydalanish bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-subyektiv pozitsiyasini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi. Mazkur yondashuvlar talabalarning kasbiy motivatsiyasini oshirish, mustaqil pedagogik qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularning kasbiy kompetentligini takomillashtirishga xizmat qiladi.

4. Shu bois, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash jarayoniga kasbiy-subyektiv pozitsiyani rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni tizimli joriy etish, refleksiv ta'lim muhitini yaratish hamda talabalarning mustaqil va ijodiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadga muvofiqdir. Tadqiqot natijalari ushbu yo'nalishdagi keyingi ilmiy izlanishlar uchun nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi hamda bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini tayyorlash sifatini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-son Qonuni. - <https://lex.uz/docs/-5013007>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. - <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-son Farmoni. - <https://lex.uz/docs/-4545884>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2012-yil 10-dekabrdagi "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-1875-son Qarori. - <https://lex.uz/docs/-2126032>
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 19-yanvardagi "Xorijiy tillarni o'rganishni takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 34-son qarori. - <https://lex.uz/uz/docs/-5831978>
6. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action for the implementation of Sustainable Development Goal 4. – Paris: UNESCO, 2015. – 76 p.
7. UNESCO. Rethinking Education: Towards a Global Common Good? – Paris: UNESCO Publishing, 2015. – 78 p.
8. UNESCO; ILO. Global Framework of Professional Teaching Standards. – Paris: UNESCO Publishing, 2019. – 64 p.
9. Bandura A. Self-Efficacy: The Exercise of Control. – New York: W.H. Freeman, 1997. – 604 p.
10. Beijaard D., Meijer P.C., Verloop N. Reconsidering research on teachers' professional identity // Teaching and Teacher Education. – 2004. – Vol. 20, No. 2. – P. 107–128.
11. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2010. – 184 p.
12. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
13. Day C. Developing Teachers: The Challenges of Lifelong Learning. – London: Falmer Press, 1999. – 220 p.
14. Farrell T.S.C. Promoting Teacher Reflection in Second Language Education: A Framework for TESOL Professionals. – New York: Routledge, 2015. – 176 p.
15. Freeman D., Johnson K.E. Reconceptualizing the knowledge-base of language teacher education // TESOL Quarterly. – 1998. – Vol. 32, No. 3. – P. 397–417.
16. Ishmuhamedov R. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2004. – 44 b.
17. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). – Toshkent: Iste'dod, 2008. – 180 b.
18. Korthagen F. A. Bo'lajak o'qituvchining yaxlit kasbiy kompetentligi masalasiga yondashuv // Teaching and Teacher Education. – 2004. – Vol. 20, No. 1. – P. 77–97.
19. Marsh D. CLIL/EMILE – The European Dimension: Actions, Trends and Foresight Potential. – Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2002. – 197 p.
20. Митина Л.М. Психология труда и профессионального развития учителя. – Москва: Академия, 2004. – 320 с.
21. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2007. – 200 b.
22. Nishonaliyev U.N. Kasb ta'limi metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2005. – 144 b.

23. Priestley M., Biesta G., Robinson S. Teacher Agency: An Ecological Approach. – London: Bloomsbury Academic, 2015. – 192 p.
24. Richards J.C. Second Language Teacher Education Today // RELC Journal. – 2008. – Vol. 39, No. 2. – P. 158–177.
25. Richards J.C., Farrell T.S.C. Professional Development for Language Teachers: Strategies for Teacher Learning. – Cambridge: Cambridge University Press, 2005. – 191 p.
26. Schön D.A. The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. – New York: Basic Books, 1983. – 384 p.
27. Слостёнин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Э.Н. Педагогика. – Москва: Академия, 2002. – 576 с.
28. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
29. Xodjayev B.T. Pedagogika fanidan ma'ruzalar matni. – Toshkent: TDPU, 2013. – 168 b.
30. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – Москва: Логос, 2000. – 384 с.